

1. Білецький Л. Шевченко і Гонга. – Прага: Б.в., 1941. – 140 с. 2. Дзюба І. Тарас Шевченко. – К.: ВД «Альтернативи», 2005. – 704 с. 3. Збірник Пам'яті Тараса Шевченка: (1814-1914) / Видання Українського Наукового Товариства в Києві. - К.: Друкарня 2-ї артілі, Володимирська, 43, 1915. – 259 с. 4. Івакін Ю. Коментар до «Кобзаря» Шевченка: Поезії до заслання. – К., 1964. – 371 с. 5. Петров В. Тарас Шевченко як поет нації // Хроніка 2000. Зарубіжне шевченкознавство (з матеріалів УВАН). Ч. 1. – 2010. – Вип. 3 (85). – С. 43-61. 6. Петров В. Естетична доктрина Шевченка // Хроніка 2000. Зарубіжне шевченкознавство (з матеріалів УВАН). Ч. 1. – 2010. – Вип. 3 (85). – С. 88-94. 7. Попович М. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1999. – 727 с. 8. Шевченко Т. Поезія. 1847–1861 // Шевченко Т. Повне збір. тв. у 12 т. – К.: Наук. думка, 1991. – 527 с. - Т. 1. 9. Шевченко Т. Поезія. 1847–1861 // Шевченко Т. Повне збір. тв. у 12 т. – К.: Наук. думка, 1991. – 589 с. - Т. 2.

*Н.М. Совтис, канд. філол. н., доц.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка,
Національний університет «Острозька академія»*

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЛЕВА ЄВГЕНІУША ВЕНГЛІНСЬКОГО (на матеріалі віршованих казок, написаних українською мовою)

Стаття присвячена дослідженню творчості письменника українсько-польського пограниччя Л.Е. Венгліньського. На матеріалі віршованих казок з україномовних збірок зроблено спробу розкрити мовне світобачення письменника. Виділено основні слова-символи та мовні засоби, характерні для авторської індивідуальності.

Ключові слова: казка, слова-символи, персоніфікація.

Статья посвящена исследованию творчества писателя украинско-польского пограничья Л.Е. Венглинского. На материале стихотворных сказок из украиноязычных сборников сделана попытка раскрыть языковое мировоззрение писателя. Выделены основные слова-символы и языковые способы, характерные для авторской индивидуальности.

Ключевые слова: сказка, слова-символы, персонификация.

The article is devoted to the research of literary works of Ukrainian and Polish frontier poet Lev Venglinskii. On the basis of Ukrainian collection of fairy tale

poetry the attempt is made to reveal writer's linguistic worldview. The main word symbols and language means which are peculiar to author's individuality have been singled out.

Key words: *fairy tale, word symbols, personification.*

Постановка проблеми. Творчість письменників XIX ст., що були пов'язані з т.зв. східними кресами, неодноразово ставала об'єктом монографічних досліджень і численних статей у польській лінгвістиці. До таких праць слід віднести наукові розвідки, присвячені вивченню мови творів А. Фредри [Zaleski 1969], Ю. Словацького [Boleski 1956, Jurkowski 1974, Sławski 1999], Т.Т. Єжа [Doroszewski 1949], Т. Падури [Остапчук 2009] тощо.

Серед письменників, які творили в українсько-польському пограниччі і у своїй творчості значне місце присвятили трансформації української народної творчості, варто згадати Л.Е. Венглінського (1827-1905 рр.), ім'я якого лише недавно стало відоме в Україні завдяки Р. Радишевському, який віднайшов твори цього письменника і став ініціатором їх видання в нашій країні. Про Л.Е. Венглінського існує небагато біографічних відомостей. У XX ст. про автора пишуть Р. Кирчів у монографії «Українською музою натхненні» (К., 1971). та М. Шалата в «Українській літературній енциклопедії» (К., 1988). Серед сучасників поета згадує його І. Франко у статті «Азбучна війна в Галичині 1859 р.» [Франко 1986]. Для сучасного ж дослідника творчість Л.Е. Венглінського цікава не лише з погляду аналізу і порівняння мовних явищ – твори освіченого, інтелігентного, релігійного поета для нас стали джерелом знання про культуру, соціально-історичні умови життя українсько-го суспільства того часу.

Питання вивчення особливостей мовної картини світу письменника належать до актуальних, але й до сьогоднішніх дискусійних проблем. Наприклад, Р. Гжегорчикова писала, що поет намагається дійти до такої глибини дійсності, яка є невидимою для очей, отже, можна говорити про особливу картину світу поетичної мови, хоча варто було б говорити про поетичне бачення світу, виражене за допомогою особливого (такого, що перевищує норму) вживання мови [Grzegorzczukowa 1999]. А. Пайдзінська, Д. Філяр звертали увагу, що авторсько-індивідуальні текстові конотації, як правило, мають виразну мовно-культурну мотивацію [Pajdzińska, Filar 1999].

Як предмет досліджень картини світу останнім часом привертає увагу також і такий жанр творчості як казка, яка чи не найоптимальніше репрезентує світобачення мовної спільноти, оскільки належить до найдавніших літературних жанрів, якщо не до перших форм мистецького вираження взагалі.

Саме тому, **нашою метою** є розкрити мовне світобачення Л.Е. Венгліньського на матеріалі його казок українськомовних творів.

Як поет українсько-польського пограниччя автор робить вибір писати свої твори обома мовами. Окрім видання польськомовних творів, поет друкує збірки, написані українською мовою, але латинським алфавітом, пропонуючи власний правопис. На сучасному етапі ідеї використання латиниці можна було б уважати глобалізаційними. Збірку, видану 1885 року у Кракові, автор сам називає казками – «Гіркий сміх. Казки й образки з життя в Галичині». Збірка розпочинається словами:

Отож, я вам казкі оповісти хочу,

З життя образочки: з вашого і мого.

Чи ми хто увірит, тим ся не клопочу,

Бо читатель кожний знає сам їх много [Венгліньський 2011, 587]

Однак, вже першу збірку поета «Лучи» відкривають вірші, побудовані за моделями казки, сповнені метаморфоз, персоніфікацій, де прокидається сонечко і вітається з кожною пташиною і рослиною, де місяць встає і пасе вівці, історія краплини, яка падає з хмари, щоб напоїти квіти, попливти разом з рибкою, а згодом з кораблем, або історія пташки, яка замерзла взимку, і її врятували люди, взявши до хатини та ін.

В авторському образі світу польові птахи, квіти трактуються як друзі. Як до «живих» звертаються ліричні герої до сонця, місяця, вітру, квітів, саду. І птахи та рослини теж говорять до читача своєю мовою: *нід-ніліть, вітр ловіть; фурр-адім! віткла в світ; жити тра, кра, кра, кра; кі-у-віт! Отворім!* Таких звуконаслідувань, за якими можна вивчати «мову птахів», що сягає тих часів, «коли ще звірі говорили», тобто міфу і архетипу, у творах автора фіксуємо значну кількість [Венгліньський 2011, 13].

Простір і час у казці особливий, нерідко це відчувається вже у вступі, що переносить читача у казковий світ і автор ніби підготовлює читача до несподіваних пригод героїв:

Під густим, буковим та північним бором,

Де яри і скали, і в день навет темно,

Тягли ся сади – від села окремно [Венгліньський 2011, 56].

Автор у віршованих казках часто використовує двочленну організацію поезії або її фрагменту. У першій частині наводиться картина зі сфери природи, у другій – людського життя. Зміст першої частини символічний, оскільки в образах рослинного і тваринного світу передбачено зміст другої частини («Кур і чоловік»).

Позитивну чи негативну оцінку автора виражають емоційно-експресивні слова: *матенька, мацоха, лисенько, страшиливий, голота, дівахи*. Варто за-

значити, що поет часто використовує надмірну кількість іменникової та прикметникової лексики з суфіксами зі зменшувально-пестливим значенням: *гніздечко, дрібненький, ясенський, оченька, ангелочок, цвіточок*. Вживання прикметників зі значенням «малий» характерне для опису рослин та польових птахів. Використання т.зв. сенсорних прикметників переважно зумовлене контекстом твору, якщо мова йде про опис природи, то переважає колір ‘золотистий’, ‘зелений’, ‘червоний’.

Вживання у творах антонімів: *чи то в літі, чи в зимі, чи в ночі то, в білій день* теж наближають казки Л.Е. Венгліньського до народних казок.

Цікавими є авторські протиставлення, наприклад, про лева – ‘король страшливий’ – ‘лев старенькій і слабенькій’ та порівняння: фіст його (півня) – ‘серп кривенький’, на головонці гребінь – ‘ніби рубін червоненький’. Ліс у автора – це ‘зелене місто’, зірки – ‘череда овець’.

Серед образних мовних засобів казок значне місце займають фразеологізми, використані для створення відповідного контексту або для розкриття певних образів і переживань: *з кроплі океан ся стає, що всю землю обливає; що теж і для хитрих найде ся біда – не завше Івана – хотяй середа!*

Закінчуються казки переважно повчаннями: *що дасть Божя воля з неба, в згоді з нею бути треба; май добру науку!*

У своїй творчості автор використовував також сюжети відомих європейських казок: «Лисиця і півень», «Скупий», «Щастя і мудрість» тощо.

Як і народні казки, твори поета набувають алегоричності, а опис тварин, їх звичок стає цікавим уже не лише як розповідь про них самих, а як своєрідне образне віддзеркалення світу людей з його стосунками, характерами, законами. Казки Л.Е. Венгліньського (пор. найдавніші народні казки) переважно розраховані на дорослих. Персонажі-тварини говорять, діють як люди.

Ключовими словами стають назви птахів та тварин, що несуть відповідну символіку, наприклад, жайворонок, перепілка асоціюються з початком нового дня, літом, пробудженням природи і надії, ворон – з зимою, загибеллю. Одним з персонажів властива хитрість, іншим – недалекоглядність. Риси людських характерів легко вгадуються в хитрому лисі, мудрому півні, безпринципному вовку, а конфлікти, що виникають між тваринами, легко проєктуються на світ людських стосунків. Варто лише прочитати промову хитрого лиса в курятнику про прийняття закону про рівність і братерство між багатими і бідними, тваринами і людьми тощо і надію на краще, як відразу можна знайти паралелі і в наш час. На думку автора, лише на небі

сами там сестри, братя,

Нема там пана, слуги,

Не кривдить звіздар звізду,

Бо всі собі там други [Венгліньський 2011, 73].

Взагалі, не тільки у казках, але й у всій творчості автора відчутна присутність Бога: «Де будь-яке жите – Там всюди Господь є» [Венгліньський 2011, 82].

Поет від свого імені або від імені своїх героїв славить Бога і дякує йому за життя. У своїх творах використовує назви: Бог, Біг (пор., в наддністрянському діалекті), Господь, Бог Отець. У текстах Л.Е. Венгліньського фіксуємо також індивідуально-авторські назви: Біг Великий, Біг Небесний, Милосердний Біг, Милостивий Отець. Незважаючи на те, що використовуються вони в текстах як власні назви, містять виразний описовий компонент. Їх аналіз свідчить про те, що в образі Бога є найближчим і найважливішим для Л.Е. Венгліньського.

Для сучасного читача тематика казок залишається цікавою та актуальною. Ускладнює їх прочитання використання автором полонізмів: *хваст, строми, офіри, булам, звиж*, можливо, інколи ці запозичення використовуються для римування: *вонь – долонь* або надають екзотичності моменту, але для україномовного читача стають бар'єром для сприйняття твору. Це стосується вживання деяких лексем із застарілим або недоречним значенням, що часом мимоволі викликає некоректне прочитання, невідповідне до інтенції автора. Можна подати такий приклад: використання лексеми 'кал' зі значенням, яке було досить поширеним у польській мові XIX ст., – 'бруд', що є омонімом відомої сучасної лексеми на позначення фізіологічних відправлень людини, зводить нанівець усі піднесені почуття, вкладені поетом у такий, скажімо, фрагмент, коли пташка переживає про залишених пташенят: «з калу п'ють водицю, на жер пісок мають» [Венгліньський 2011, 106].

З цим значенням цю лексему використовували й інші поети зазначеного періоду, наприклад, Ю. Словацький: «Wygrwij duszę z ziemskich kałów, czyste serce wznieś do Boga» [Doroszewski 2000].

Отже, у текстах віршованих казок Л.Е. Венгліньського тісно переплітається індивідуально-авторське світобачення та народні традиції. У казці Венгліньського, як і в народній казці, добро перемагає зло, головним переможцем стає персонаж, наділений розумом і кмітливістю. Стиль і мовні засоби наближають ці твори до фольклорного типу мовлення. Символічні значення назв рослин та птахів, які надає автор, можуть мати відповідну літературну або фольклорну традицію: лис – 'хитрість', ворон – 'знак загибелі', або розкриваються залежно від контексту: польові птахи – 'друзі', 'сусіди', півень – 'кмітливість'. В образотворенні відчутний також могутній струмінь пантеїзму – відчувається присутність Бога в естві самої природи. Після прочитання усієї творчості автора, можна теж стверджувати, що над усім поетичним світом Л.Е. Венгліньського чатує Господь.

1. Венгліньський Лев. Твори: у 2 т. - Т. 1: Вибрані поезії українською мовою / Л. Венгліньський. – К.: Ун-т «Україна», 2011. – 800 с.; 2. Остапчук О.О. Післямова до «азбучної війни»: кириличне видання творів Тимка Падури / О.О. Остапчук // Українська мова. – №2. – 2009. – С. 26-47; 3. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах / І. Франко. – Т.47. – К.: Наук. думка, 1986; 4. Boleski A. Słownictwo Juliusza Słowackiego (1825-1849) / A. Boleski. – Łódź, 1956. – 246 s.; 5. Doroszewski W. Język Teodora Tomasza Jeża (Zygmunta Miłkowskiego) / W. Doroszewski. – Warszawa, 1949. – 417 s.; 6. Doroszewski W. Słownik języka polskiego / Pod red. W. Doroszewskiego. – Warszawa: PWN, 2000. – Przedruk elektroniczny; 7. Grzegorzczukowa R. Pojęcie językowego obrazu świata / R.Grzegorzczukowa // Językowy obraz świata /pod red J. Bartmińskiego. – Lublin, 1999. – S. 39-47; 8. Jurkowski M. Ukrainizmy w języku Juliusza Słowackiego / Marian Jurkowski // Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich. – Wrocław: PAN, 1974. – S. 105-135.; 9. Pajdzińska A., Filar D. Językowy obraz świata a teksty poetyckie / A. Pajdzińska, D. Filar // Język. Teoriadydaktyka /Pod red B. Grzeczczuk. – Rzeszów. – 1999. – S. 194-199.; 10. Sławski F. Słownictwo J. Słowackiego / F. Sławski. – Język Polski. – 1999. – №5. – S. 322-339.; 11. Zaleski J. Język Aleksandra Fredry / J. Zaleski. – Wrocław, Warszawa, Kraków: PAN, 1969. – 186 s.

А.Г. Соловьёва, ассист.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

СОВРЕМЕННАЯ ДРАМАТУРГИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Стаття присвячена науковій та критичній реценції «нової драми», визначенню основних проблем даного явища.

Ключові слова: *«нова драма», сучасна російська драматургія, розвиток.*

Статья посвящена научной и критической рецепции «новой драмы», определению основных проблем данного явления.

Ключевые слова: *«новая драма», современная русская драматургия, развитие.*

The article is devoted to scientific and critical reception, «a new drama», identifying the main problems of the phenomenon.